

Yayına Geliş Tarihi: 14.08.2025

Yayına Kabul Tarihi: 09.10.2025

Bu makale için kaynak gösterimi (Chicago 17. Sürüm)

Khantamirova, İlaha, “Kitap Tahlili: Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi?”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 78 (2025): 183-188

Kitap Tahlili

MAĞLUPLAR: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI NEDEN BİTMEDİ?

(THE VANQUISHED:
WHY THE FIRST WORLD WAR FAILED TO END)

İlaha KHANTAMIROVA*

Yazar: Robert Gerwarth

Başlık: Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi?

Yayınevi: Farrar, Straus and Giroux, 2016

ISBN: 978-0-374-53718-0

Dil: İngilizce

Sayfa Sayısı: 446

Öz: Robert Gerwarth'ın “Mağluplar” eseri, I. Dünya Savaşı sonrası Avrupası'nda zaferin neden kalıcı barışa dönüşmediğini sorgulayan kapsamlı bir çalışmadır. Yazarın temel amacı, mağlup devletlerin halklarının savaş sonrası yaşadığı deneyimleri inceleyerek, Avrupa'nın savaş sonrası dönemde nasıl kaotik ve şiddet dolu bir “barış” sürecine girdiğini ortaya koymaktır.

Savaş sonrası düzenlenen barış konferansları ve imzalanan barış antlaşmaları, beklenenin aksine Avrupa'ya istikrar getirememiş, tam tersine, büyük bir belirsizlik ve siyasi çöküş döneminin kapılarını aralamıştır. Bu çerçevede Gerwarth, çok uluslu imparatorlukların (Romanov, Habsburg,

* ORCID: 0000-0001-5192-1676
Dr. ilaha@avim.org.tr

Hohenzollern, Osmanlı) çözülüş sürecine ve bu yapıların içindeki halkların yaşadığı toplumsal-siyasal dönüşümlere odaklanır.

Ayrıca yazar, İtalya ve Yunanistan gibi savaşın galibi sayılan ülkelerin uzun vadede nasıl başarısızlık ve istikrarsızlıkla karşılaştıklarını irdeleyerek, “zafer” kavramının geleneksel anlamını sorgular. Ulus-devletlerin doğuşu, bu sürece eşlik eden iç savaşlar ve ideolojik kutuplaşmalar da eserde detaylı şekilde incelenir.

Özetle Gerwarth, savaş sonrası dönemi sadece galipler ve mağlup devletler arasında bir yeniden yapılanma süreci olarak değil, aynı zamanda yeni şiddet biçimlerinin, kırılğan barışların ve radikal ideolojilerin doğduğu bir geçiş dönemi olarak analiz eder.

Anahtar Kelimeler: *I Dünya Savaşı, Robert Gerwarth, Mağluplar, Türkler, Ermeniler, Soykırım İddiası*

Abstract: *Robert Gerwarth’s The Vanquished is a comprehensive study that questions why victory in post–World War I Europe failed to transform into a lasting peace. The author’s primary aim is to examine the experiences of the populations of defeated states in the aftermath of the war and to reveal how Europe entered a chaotic and violence-ridden “peace” period during the postwar era.*

The peace conferences held and treaties signed in the aftermath of the war, contrary to expectations, failed to bring stability to Europe; on the contrary, they opened the door to a period of great uncertainty and political collapse. In this context, Gerwarth focuses on the disintegration of the multiethnic empires—the Romanov, Habsburg, Hohenzollern, and Ottoman—and on the social and political transformations experienced by the peoples within these structures.

The author also examines how countries considered victors of the war, such as Italy and Greece, ultimately faced failure and instability in the long run, thereby questioning the traditional meaning of “victory.” The emergence of nation-states, along with the accompanying civil wars and ideological polarizations, is also explored in detail in the work.

In summary, Gerwarth analyzes the postwar period not merely as a process of reconstruction between victors and vanquished states, but also as a transitional era in which new forms of violence emerged, fragile peaces took shape, and radical ideologies were born.

Keywords: *World War I, Robert Gerwarth, The Vanquished, Ottoman Empire, Turks, Armenians, “Genocide” Allegation*

“Mağluplar” adlı eser, I. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin kurmaya çalıştığı yeni düzeni, savaşın sona erme biçimini, ulusların zihinsel dünyasında yarattığı değişimleri ve ortaya çıkan yeni ideolojileri ele alması bakımından önem taşır. Özellikle mağlup ülkelerin, Rusya örneğinde olduğu gibi, bazı açılardan “zafer kazananlar” konumuna gelmeleri, savaş sonrasında yeni ulus-devletlerin ortaya çıkışı ve nihayetinde II. Dünya Savaşı’na giden süreci hazırlayan koşulların nasıl oluştuğu kitapta ayrıntılı biçimde incelenmektedir. Gerwarth, 20. yüzyılın başlarına kadar dünya siyasetinde merkezi rol oynayan imparatorlukların parçalanışını ve bu sürecin halklar arasında yeni fikirleri ve mücadele biçimlerini nasıl doğurduğunu tartışarak, savaş sonrası düzenin hangi dinamiklerle şekillendiğine ışık tutar.

“Batı’da pek çok kişi Birinci Dünya Savaşı’nın her şeyden önce ‘bütün savaflara son verecek’ ve dünyayı demokrasi için ‘güvenli kılacak’ bir çatışma olduğuna inanmıştı. Sonuçta tam tersi gerçekleşmiş, savaş ya da 1919–1920 anlaşmalarıyla gündeme getirilen ancak çözülemeyen meseleler, 1914 yılı öncesine kıyasla daha tehlikeli bir güç asimetrisi yaratmıştır¹.” ifadesi, aslında eserin temel argümanını özetlemektedir. Bu durumun en belirgin örneği, savaş sonrasında etkisi yıllarca sürecek olan Bolşevizm ve Faşizm gibi radikal ideolojilerin doğuşudur. I. Dünya Savaşı’nın ardından ortaya çıkan bu iki kutuplaşmış siyasal ideoloji, ilerleyen yıllarda milyonlarca insanın hayatını etkileyen yıkıcı sonuçlara yol açmıştır.

Kitap, 20. yüzyılın gelişmelerini I. Dünya Savaşı bağlamında ele alarak, savaşın gelecekte yol açacağı yeni bir dünya düzeninin temellerini nasıl attığını ve bu sürecin aslında yeni bir savaşın habercisi olduğunu ortaya koymuştur. Gerwarth’ın çalışması, bu yönüyle yalnızca geçmiş değil, geleceği şekillendiren dinamikleri de inceleyen özgün bir perspektife sahiptir.

The Vanquished aynı zamanda kullandığı zengin literatür ve arşiv kaynaklarıyla, I. Dünya Savaşı sonrası döneme dair yapılan araştırmalar içinde önemli bir konumda yer almaktadır. Yazar; Avusturya, Bulgaristan, Almanya, Macaristan, Hollanda, Sırbistan, Birleşik Krallık ve ABD gibi birçok ülkenin arşivlerine başvurmuş, ayrıca dönemin süreli yayınlarını ve mevcut literatürü kapsamlı biçimde incelemiştir. Bu yaklaşım, eserin bilimsel derinliğini, güvenilirliğini ve tarih yazımı açısından değerini artırmaktadır.

1 Robert Gerwarth, *The Vanquished* (United States: Farrar, Straus and Giroux, 2016), 11.

Gerwarth, çalışmasında genel olarak çok boyutlu yaklaşım sergilemeye özen göstermiştir. Ancak bazı bölümlerde, özellikle Türklere yönelik anlatılarda taraflı bir bakış açısının izleri gözlemlenmektedir. Örneğin, Yunan-Türk ilişkilerine dair kısımlarda Yunan ordusunun Anadolu'daki eylemleri kısaca aktarılırken², kitabın ilk bölümü İzmir'in Türkler tarafından yakılması, Ortodoks Metropolit Hrisostomos'un öldürülmesi ve yaklaşık otuz bin Yunan ile Ermeni'nin hayatını kaybettiğine dair anlatımlarla başlamaktadır³. Bu vurgu, eserin daha ilk sayfalarında Türkler hakkında olumsuz bir algı oluşturabilecek niteliktedir.

Aynı şekilde, 1920 yılı Ocak-Şubat aylarında gerçekleşen Maraş Olayları ele alınırken, yazar Ermenilerin şiddete maruz kaldıklarını ve on bin Ermeni'nin Türkler tarafından öldürüldüğünü belirtmektedir. Bu durumda, olayların karmaşık arka planı yazar tarafından göz ardı edilmiştir. Bu yönüyle eser, bazı tarihsel olayları aktarırken sınırlı bir bakış açısıyla yetinmiş görünmektedir.

Bununla birlikte, Gerwarth'ın çalışmasında yalnızca Hristiyan halkların maruz kaldığı şiddet değil, Müslüman nüfusun uğradığı katliamlara da yer verilmektedir. Örneğin, Erzurum'da Ermeniler tarafından gerçekleştirilen saldırılarda binlerce Müslüman'ın hayatını kaybettiği belirtilerek, yazarın dengeli ve çok boyutlu bir yaklaşım sergilemeye özen gösterdiği görülmektedir. Ancak Kars Kalesi'nin bir "Ermeni kalesi" olarak tanımlanması gibi bazı ifadeler, yazarın tarihsel gerçeklikleri aktarırken zaman zaman belirli bir perspektife kaydığını göstermektedir. Her ne kadar Gerwarth nesnel kalmaya çalışsa da eserde zaman zaman göze çarpan ölçüde taraflı değerlendirmeler yer almaktadır.

The Vanguaver, çalışmasında dikkat çeken bir diğer mesele, "Ermeni soykırımı" söyleminin sıkça kullanılması ve Talat Paşa'nın bu soykırımın azmettiricilerinden biri olarak gösterilmesidir⁴.

Öncelikle, Gerwarth'ın 1915 olaylarını "soykırım" olarak nitelendirmesi hukuki bir temele dayanmamaktadır. Soykırım, uluslararası hukukta açıkça tanımlanmış bir kavramdır ve 1915 yılında Ermenilerin zor koşullar

2 Robert Gerwarth, *The Vanquished* (United States: Farrar, Straus and Giroux, 2016), 232.

3 Robert Gerwarth, *The Vanquished* (United States: Farrar, Straus and Giroux, 2016), 2.

4 Robert Gerwarth, *The Vanquished* (United States: Farrar, Straus and Giroux, 2016), 37.

altında gerçekleşen tehcir sırasında yaşamını yitirmeleri, bu hukuki tanıma uymamaktadır. Ayrıca, “soykırım” teriminin—resmî olarak 1948’de kabul edilmiş olmasına rağmen—yasadan önceki eylemlere geriye dönük olarak uygulanabileceğini varsaymak hukuken yanlıştır. Gerwarth, “soykırım” teriminin modern Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik siyasi ve tarihsel bir suçlama olduğunu, uluslararası mahkemelerde kanıtlanmadığını ve evrensel olarak tanınmadığını belirterek, çalışmasını daha dengeli ve objektif hâle getirebilirdi.

Bunun yanı sıra, yukarıda da belirtildiği gibi, Gerwarth çalışmasında çeşitli ülkelerin arşiv ve süreli yayın kaynaklarını kullanmıştır. Ancak, Ermeni soykırımı anlatısını sıkça öne çıkarması ve Ermeniler ile Yunanların Türkler tarafından mağdur edildiğini vurgulaması, Türkiye kaynaklarına veya arşivlerine başvurmadan yapılmıştır. Bu durum, çalışmanın büyük ölçüde Türk perspektifini göz ardı eden ve suçlayıcı bir üslup taşıyan bir şekilde yazılmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak yazar derinlemesine bir araştırma yoluyla, Birinci Dünya Savaşı bağlamında yenilmiş devletlerin savaş sonrası tarihini özgün bir bakış açısıyla ele almakta ve olaylara tarafsız yaklaşmaya çalışmaktadır. Ancak, Türklerin Ermenilere soykırım yaptığı ve Yunanlara katliamlar düzenlediği iddiaları gibi suçlayıcı anlatılar, çalışmanın objektifliğini gölgelemektedir.